

Olur böyle vak'alar, Hollandalı yakalar

XI. yüzyıldan kalma ünlü bir eserin dünyada bilinen tek yazma nüshası, Türkiye'den uçup Hollandalı profesörün eline nasıl kondu?

“**H**erkes bilir, Türk kütüphanelerine girmenin çok zor olduğunu” diyordu Hollanda’da Leiden Üniversitesi’nden Jan Just Witkam. “Ama, çok değerli bir yazmanın Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kütüphanesinden uçup Hollanda’da serbestçe satılmaya gelmiş olduğunu görünce ne kadar şaşırdığımı ancak bu zorluğu bilenler anlar.”

Evet, M.S. XI. yüzyılda yaşamış İbn-i Hattani’nin *Kitab-ül Tasbihat* adlı ünlü eserinin dünyada bilinen tek yazma nüshası, Türkiye’den uçup Hollandalı Witkam’ın eline nasıl konmuştu?

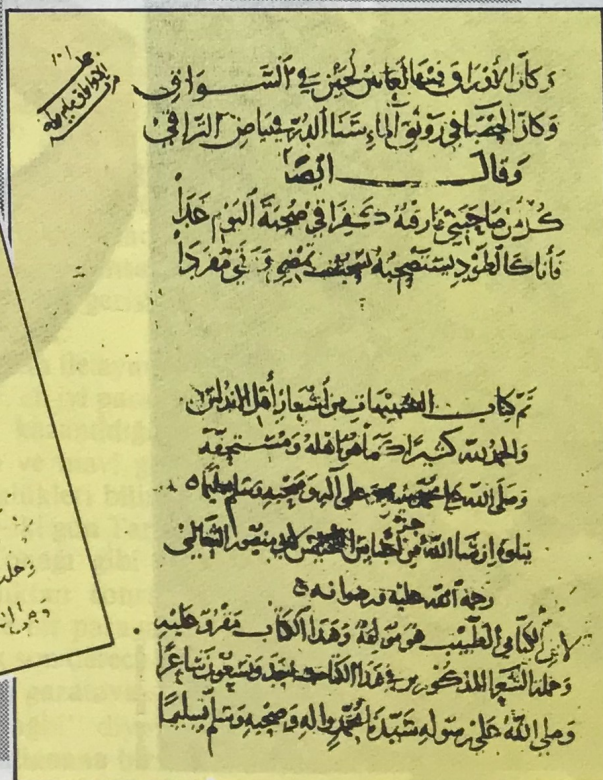
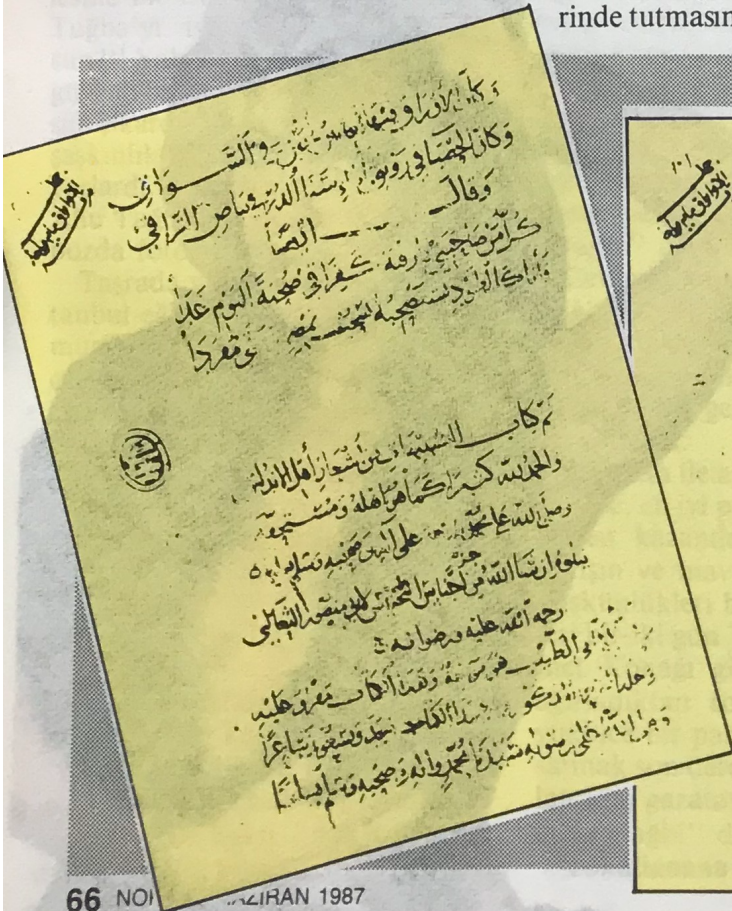
Son zamanlarda basında sık sık

sözü edilen “yurdumuzda kitap hırsızlığı” ve yıllardır sözü edilen “kültür varlıklarımızın yağması” konularında bir başka örnekti bu. Ama bu kez, bir kültür varlığının evrensel değerini, pazar değeri üzerinde tutmasını bilebilen duyarlı bir

yabancı bilim adamının, bize ait bir yazmayı nasıl koruduğunun ve yine Türkiye’ye nasıl kazandırdığının öyküsüydü karşılaşılan...

Bu değerli eserin havalandıktan sonraki ilginç serüveni Jan Just Witkam’ın editörü olduğu *A Journal Devoted to the Study of Handwritten Materials of the Middle East* adlı dergide bütün ayrıntılarıyla yer alıyordu. Yalnız çok dikkatli değil, bilim duyarlılığı ve dürüstlüğü de çok gelişmiş bir bilim adamı olan Witkam’ın kaleme aldığı makale, değerli yazma ve kitap kaçakçılığının nasıl işlediğini bütün çıplaklığıyla

Eserin son sayfasında yapılan tahrifat. İlkindeki yuvarlak mühür, ikincisinde yok olmuş.

ğıyla ortaya koyuyordu.

Uçtu uçtu kitap uçtu. Temmuz 1980'de Hollandalı bir sahaf, İbn-i Hattani'nin **Kitab-ül Tasbihat** adlı eserinin elyazması nüshasını Witkam'a satmak ister. Sahafta, bu nüshayı bir yabancı adına ve 950 dolar gibi bir fiyata satmak istemektedir. Witkam, heyecan içindedir. Yoksa XI. yüzyıldan kalma bu değerli eserin başka bir nüshasını mı tutmaktadır ellerinde? Bir daha bakar. Gözlerine inanamamaktadır. On beş dakika sonra artık emindir. Elindeki nüsha, ünlü eserin Ankara'daki tek nüshasıdır. Şaşırmıştır, ancak gerçek ortadadır. Eserle ilgili bütün bilgilerle karşılaştırdığında tespitinde hata yapmadığına emin

olmuştur. Eserin yalnızca son sayfasında bir tahrifat vardır. Yazmanın kime ait olduğuyla ilgili bir mührün bulunduğu yer kesilmiş, sayfanın versosuna aynı renkte bir kâğıt yapıştırılmıştır.

Witkam, daha sonra eserin sahibi olduğunu söyleyen kişiyi bulur, görüşür. Bu, Prof. Adnan Erzi'dir. Erzi, eseri bir mezattan satın almış olduğunu söyler ve Witkam'ın arzusu üzerine bunu yazıyla beyan eder. Witkam, eseri iade etmez,

emanetinde tutar. Leiden Üniversitesi'nden hukuki görüş almaya çalışırken Ankara'dan bir mektup gelir. DTCF Dekanlığı'ndan gelen mektupta eserin sahafı iadesi talep edilmekte, eserin sahaf tarafından Türkiye'ye geri gönderileceği belirtilmektedir. Ancak Witkam, konuyu Hollanda'daki Türk Büyükelçiliği'ne bildirmeye karar verir. Bu arada 22 Ocak 1981'de Leiden Üniversitesi'ne, sahaf, Erzi ve o zamanki DTCF Dekanı Prof. Yaşar Yücel üçlüsünden eserin iadesinin geciktiğine dair protesto mahiyetinde bir mektup gelir. Sonunda Witkam Hollanda'daki Türk Büyükelçiliği kanalıyla eseri Türkiye'ye iade eder. 7 Ağustos'ta da Ankara Üniversitesi'nden eserin teslim alındığına dair bir mektup alır. Artık o, eserin bir daha yerinden uçma-

yacağına dair umudunu hep muhafaza etmek istemektedir.

Hırsızlığı kim yapmıştır? Kim kime satmıştır? Jan Just Witkam'ın makalesinin yer aldığı derginin yayın tarihi 1986'ydı. Doğrudan bu konuyla ilgili olarak yazılmış bir başka makale ise Uğur Mumcu'dan gelmişti. 11 Nisan 1987 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan makalede şöyle diyordu Mumcu:

"Ankara DTCF'nin kitaplığındaki paha biçilmez yazmalar kayıptır. Bu yazmalar ya birtakım öğretim üyelerinin elinde ya da yurtdışında müzelerdedir. Nereelerde olacak başka?

Evet 155 yazma kayıptır.

Kim almıştır? Kim kime satmıştır? Belli değildir."

Mumcu'nun yazısının sonraki bölümleri, bu sorulara verilecek cevapların ipuçlarını da içinde taşıyordu. Mumcu'nun verdiği bilgilere göre, DTCF kitaplığındaki demirbaş defterleri tarihsiz ve onaysız oldukları gibi, 1969 yılından 1986 yılına kadar, kitaplıkta hiç sayım yapılmamıştı.

Mumcu'nun yazısında Prof. Adnan Erzi içinse şu değerlendirme yapılıyordu:

"Bazı yazmalar da hiçbir yetkisi olmadığı halde Prof. Dr. Adnan

Erzi tarafından ayıklanmış ve bu işlemler sırasında hiçbir kayıt da tutulmamıştır!"

Jan Just Witkam'ın öğrettikleri. Basında yer alan gerek tek tek kütüphane hırsızlığı olayları, gerekse topyekûn kurum soygunları artık basın ve kamuoyunun konuyla daha yakından ilgili hale geldiğinin açık göstergeleriydi. Türkiye'de bu alandaki duyarlılıkta önemli gelişmeler vardı ama, kaçakçılığı önlemek için tek tek kişilerin namuslarına güvenmek yerine bazı somut ve kurumsal tedbirlerin alınması gerektiği de ortadaydı.

Witkam örneği, bu alanda Türkiye gibi bir ülke için çok önemli olabilirdi. Değerli kitap ve kültür varlıklarımızın bir daha uçuşa geçmemesi için belki de, Witkam'ın temsil ettiği bilim duyarlılığı ve dürüstlüğüyle çağdaş kayıt ve katologlama tekniklerinin bir araya gelmesi gerekiyordu ●

